

Overgrepene vi ikke snakker om

Ordet «overgriper» får de aller fleste av oss til å se for oss en mann. Men også kvinner forgriper seg seksuelt.

Kristin Engh Førde
Forskningsjournalist, KILDEN

Fredag 07. mai 2010
kl. 05:00

 I samarbeid med
KILDEN Informasjonssenter
for kjønnsforskning

(Illustrasjonsfoto: www.colourbox.no)

Natten før hun skal begynne på skolen blir «Cecilie» voldtatt av moren sin. Voldtekten, som blir utført med skaftet på en hammer, skal bli starten på et årelangt mareritt av seksuelt misbruk for den lille jenta.

Med mor som hallik og ivrig tilskuer, blir Cecilie solgt til voksne menn, som voldtar og misbruker henne, iblant i flokk.

«Hun gjorde det for å tjene penger på meg og hun hatet meg fordi jeg var motbydelig», sier Cecilie som voksen. Hun tror også moren hadde seksuell glede av å se henne lide.

Vil ikke se overgriperne

De fleste overgripere er menn. Men også kvinner forgriper seg seksuelt. Det finnes lite kunnskap om hvor mange.

Få av dem blir dømt, og mange ofre for seksuelle overgrep begått av kvinner får aldri hjelp. «Cecilie» har ikke en gang vurdert å anmelde moren sin. Hun regner ikke med å bli trodd.

– Det kan se ut som det hviler et ekstra sterkt tabu over kvinners overgrep, sier kriminolog Tone Bremnes, som har intervjuet tolv ofre for kvinnelige overgripere, blant dem «Cecilie», til sin masteroppgave.

Hun mener stereotype forestillinger om kjønn kan gjøre det vanskelig å se kvinner som overgripere.

– Siden kvinner angivelig er omsorgsfulle og beskyttende mot barn, og per definisjon ikke seksuelt aggressive, passer de ikke inn i bildet av seksuelle overgripere. Ofrene omdefinerer og omskriver gjerne i det lengste kvinners seksuelle overgrep til for å få dem til å passe inn i forventningene til kjønn.

– Det kan synes som om det bare er noen av de mest ekstreme tilfellene som kommer til domstolene, sier Bremnes.

Bare to av hennes informanter har anmeldt sin overgriper, og de anmeldelsene ble henlagt på grunn av foreldelse.

«Selveste Mor»

Bremnes har ikke kjennskap til andre norske forskningsprosjekter på seksuelle overgrep fra kvinner av nyere dato, utover en rapport produsert av Marianne Lind ved Støttesenteret mot incest. På forhånd forventet hun at det skulle være vanskelig å rekruttere informanter, på grunn av det sterke tabuet knyttet til kvinners overgrep.

Men da kriminologen først kom i gang med rekrutteringen, via støttesentre for incest og egne nettverk, dukket det opp langt flere informanter enn hun hadde trodd.

Historiene de hadde å fortelle varierte. Mens noen, som Cecilie, hadde opplevd ekstremt, sadistisk og gjentatt misbruk, bar andre på opplevelser de hadde nølt med å kalle overgrep. Til Bremnes' overraskelse hadde et flertall opplevd overgrep fra mor.

- Mange forteller om en mor som dominerer familien på alle måter. Noen av barna blir misbrukt av både mor og far, men mødrene som forgriper seg er selvstendige aktører.
- Ingen blir tvunget av en mann, slik man ofte forestiller seg at kvinnelige overgripere blir, forteller Bremnes.

Flere av informantene beskriver det å bli seksuelt misbrukt av sin egen mor som spesielt vondt og krenkende. «Jeg kunne tenke at meg måtte det være noe ekstremt rart med, som får selveste Mor til å gjøre dette», sier «Line».

Uklare grenser

De fleste mødre har et fysisk nært forhold til sine barn. Både kos og kroppslig intimitet i forbindelse med stell inngår i omsorgsrollen og vi tolererer stor grad av dette mellom mor og barn.

Dermed kan det være vanskelig og forvirrende for barnet å oppfatte det når grensene for normal, god omsorg, krenkes, ifølge Bremnes.

«Johannes» forteller at overgrepene fra moren begynte som kos og lek og etter hvert utviklet seg til samleier.

- Dette er hva vi betegner som "grooming" – overgriperen bygger et tillitsforhold til barnet i den hensikt å skulle misbruke det seksuelt, sier Bremnes.

Noen av ofrene forteller om det forvirrende i at overgrepssituasjonene også var sjeldne øyeblikk av fysisk nærhet og oppmerksomhet fra moren. Den eneste gangen «Torill» kan huske at moren så på henne og smilte, var etter et overgrep.

«Johannes» husker også at han koblet samleiene med moren til en form for omsorg.

Bremnes understreker imidlertid at overgrepsrelasjonene hun skriver om ikke kan forstås som normal foreldreomsorg som kommer «ut av kontroll».

- Ingen av barna hadde det man kan kalle et sunt tillitsforhold til moren i utgangspunktet. Alle kommer fra familier der oppvekstvilkårene har vært til dels veldig dårlige og et stort flertall ble utsatt for fysisk og psykisk vold i tillegg til det seksuelle misbruket, sier kriminologen.

Kontroll og krenkelse

«Margrethe» forsto først som voksen at moren, som gjennom barndommen utsatte henne for psykisk vold, også hadde misbrukt henne seksuelt. Da hun kom i puberteten, begynte moren å ta henne på brystene, kommentere kroppen hennes og vaske henne i skrittet, altfor mye og altfor lenge.

Den gangen tenkte ikke Margrethe på det som seksuelle overgrep, selv om hun opplevde morens oppførsel som «ekstremt krenkende og motbydelig».

- Intim vasking langt inn i puberteten kan kanskje virke som en bagatell, eller til og med beskrives som «omsorg». Men her hører vaskingen med i et større bilde, preget av morens kontrollerende og dominerende adferd på alle områder av «Margrethe»s liv. Jenta er brutt ned og ute av stand til å sette grenser selv når hun føler seg krenket, sier Bremnes og legger til:

- Grensesetting i forhold til andre var et tema for flere av informantene. Når grensene ble krenket som barn ble et vanskelig å sette grenser for andre, både i barndommen og i voksen alder.

Seksuelt motiv

«Olav» hadde en far som var mye på reise, og i farens fravær brukte moren sønnen til sin seksuelle tilfredsstillelse fra han var 12. Da faren døde, flyttet gutten inn i dobbeltsenga.

Olav tror moren rett og slett hadde et seksuelt motiv, og at hun syntes det var lettere å bruke sønnen enn å ta seg en elsker.

I andre tilfeller blander det seksuelle seg med vold og straff: «Aina» ble ofte tvunget til å

gi moren oralsex. Men hun husker også at moren en gang i vanvittig sinne bandt armene hennes til karmene på en stuedør før hun begynte å slikke datteren i skrittet.

For Aina er episoden forvirrende: Var dette et forsøk på å gi henne en seksuell opplevelse, eller var det ment som straff?

– Jeg tolker de fleste overgrepene som seksuelt motivert. Men som flere av informantene var inne på, kunne også krenkelsene være motivert av ønsket om å demonstrere makt overfor barnet, sier Bremnes.

Kjønnede briller

Tre av Bremnes' informanter var blitt misbrukt av andre kvinner enn mor. «Svein» ble voldtatt av to kvinner på en fest da han var 12. «Jacob» hadde samleie med familiens hushjelper fra han var 10-12 år.

Ifølge Bremnes opplever mannlige ofre seksuelle overgrep som ekstra vanskelige, fordi overgrepet utfordrer deres forventninger til seg selv som gutter eller menn.

– Kan en kvinne voldta en 12 år gammel gutt? Svaret er selvfølgelig ja, men forbausende mange vil trekke det i tvil. Kjønnede briller gjør at man mister overgrepet av syne: Gutter og menn er forventet å like og ønske sex, nærmest uansett, sier Bremnes.

Overgrepet kan gi offeret følelse av maktesløshet og redsel, og truer hans kjønnsidentitet. Jacob «løste» dette med å definere samleiene med de voksne hushjelpene som erobringer, som han skrøt av til kameratene.

Som voksen ser han imidlertid episodene i sammenheng med resten av oppveksten, og i det lyset framstår de mer som overgrep.

Svein på sin side, opplevde voldtekten som skremmende og vond fra første stund, men turde ikke fortelle noen om den, i frykt for ikke å bli trodd.

Verre fra kvinner?

De av Bremnes informanter som har blitt misbrukt av både menn og kvinner, forteller at de opplevde overgrepene fra kvinner som verre. «Live» sier det slik:

«Jeg synes overgrep fra kvinner er verre. Ikke bare det seksuelle. Det påvirket meg helhetlig som menneske, jeg ble skjendet og tråkket på. Det finnes ingen frelse. Det er ingen ting av verdi igjen.»

Live tror faren forgrep seg på henne fordi han var tiltrukket av henne, mens morens overgrep var uttrykk for forakt, fordi Live var frastøtende.

Cecilie, som ble solgt som barneprostituert, beskriver mennene som kjøpte og voldtok henne som «patetiske ofre for sin egen seksualitet». Det er moren, som solgte henne, hun klandrer.

– Det kan virke som ofrene har en større forståelse for at menn er seksuelle overgripere. De ser for seg at menn forgriper seg fordi offeret er tiltrekkende og fordi mannlig seksualitet ikke kan kontrolleres. Dermed kan de et stykke på vei unnskyldes. Kvinner kan lettere unnskyldes dersom de blir presset til overgrep av en mann, sier Bremnes.

Pedofile ringer

To av Bremnes informanter forteller at de som barn ble utnyttet i pedofile ringer. Fra hun var åtte til hun var elleve ble «Lisbeth» flyttet fra sted til sted i Europa, og utsatt for grusomme, rituelle overgrep fra både kvinner og menn. Også «Susanne» forteller at hun ble sendt til Europa og utsatt for ekstremt misbruk.

– Det er sjelden vi knytter pedofilbetegnelsen til kvinner, men i «Susanne» og «Lisbeth»s historier har kvinner aktive roller. Å få fram dette har vært viktig for informantene, sier Bremnes.

Begge husker at de har vært vitne til tortur og drap på andre barn. Både «Lisbeth» og «Susanne» er sterkt traumatisert, og sliter med å snakke om overgrepene. De har også

Tone Bremnes. (Foto: Kristin Engh Førde)

opplevd ikke å bli trodd når de har fortalt sine historier.

– Mange, også blant fagfolk, trekker i tvil at det virkelig finnes slike nettverk for ritualiserte overgrep mot barn. Det er meget sjelden at noen blir dømt for denne typen overgrep, og annen dokumentasjon er også mangelfull, forteller Bremnes, som overhodet ikke hadde forventet at pedofile nettverk skulle dukke opp i et så lite materiale.

Religionsviteren Eva Lundgren er en av få forskere som har skrevet om rituelle overgrep mot barn, og hennes beskrivelser har blitt møtt med anklager om forfalskning.

Bremnes trekker imidlertid ikke i tvil at hennes informanter faktisk har opplevd det de forteller.

– Jeg opplever historiene og måten de blir fortalt på som troverdige, sier hun.

– Oppsiktsvekkende

Professor i kriminologi Kjersti Ericsson har vært veileder for Bremnes' masterarbeid. Også hun ble overrasket over at det dukket opp to fortellinger om drap i forbindelse med rituelle overgrep i et såpass lite materiale.

- Historiene som fortelles er oppsiktsvekkende, og vi er klar over at det er strid om hvorvidt det faktisk eksisterer grupper som begår rituelle overgrep og drap mot barn. Oppgavens funn er at informantene forteller om disse tingene, men intervjuer av denne typen kan selvfølgelig ikke brukes som bevis for at noe har skjedd. Informantene her er verken mer eller mindre troverdige enn andre informanter, understreker Ericsson.

Ericsson mener for øvrig Bremnes' oppgave er et eksempel på en økende interesse for å angripe noen av kjønnsforskningens mest sentrale problemstillinger fra nye vinkler.

- I og med den store oppmerksomheten rettet mot menns vold mot kvinner, har noen temaer blitt liggende i skyggen, som mannlige prostituerte eller kvinners vold, sier hun.

Foruten at nye empiriske felter uforsker, mener Ericsson denne typen problemstillinger også er teoretisk interessante.

- Det kan tvinge oss til å se nærmere på og nyansere de forklaringene vi har på for eksempel vold i familien. Det kan gi oss dypere og rikere kjønnspektiver, sier professoren.

Forsker

Bremnes, Tone:
Seksuelle overgrep fra kvinner. Masteroppgave i kriminologi, Universitetet i Oslo, 2009.

Oppgaven var blant de nominerte til prisen for fremragende bidrag til kjønnsforskningen ved UiO 2009, som hvert år deles ut av Senter for tverrfaglig kjønnsforskning.

Tone Bremnes kan kontaktes på
Tone.Bremnes@nav.no